

Канд. філол. наук, доцент Присяжнюк Оксана Михайлівна

Київський національний університет будівництва і архітектури, Україна

СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ ІДЕЙНО-ХУДОЖНІХ ПОШУКІВ У ПОЕЗІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Перманентне у своєму естетико-ідеологічному розвитку українське літературознавство наразі не напрацювало цілісного філософсько-художнього аналізу творчості відомої поетеси Лесі Українки. Вона (Леся Українка) як постать надзвичайно обдарована і культурологічно різностороння цілковито не вивчена, до кінця не пізнана аналітиками вітчизняної літературної думки. Хоча творчість поетеси у свій час інтерпретувало багато дослідників, зокрема В.Іваненко, А.Костенко, Л.Мірошніченко, М.Олійник, С.Павличко тощо.

У цій статті ми спробуємо закрити деякі прогалини українського літературознавства. Мета нашого дослідження – охарактеризувати один із маловивчених етапів поетичної творчості Лесі Українки – кримський період 1907 – 1908 років, бо так склалася доля мисткині, що «вона ж змушена була все жити на чужині або на курортах, у сторонах, хоч багатих на сонце і тепло...» (процитовано за [2, с. 3]). Ця остання Лесина подорож до Криму високохудожньо представлена ліричним циклом «Хвиля», де перша поезія «За горою блискавиці...» – ліричний опис серпневої грози у затоці Балаклави. На існуюче переконання, цей твір представляє особливий філософсько-естетичний інтерес. Саме цим і обумовлено наш художній аналіз названої поезії.

Так званий пролог цього вірша спонтанно й неочікувано для читача формує концептуальний настрій циклу, розкриваючи філософські, етико-соціальні проблеми буття, що найбільш співзвучно з мистецькими проєкціями

І.Франка, який, створивши поему «Мойсей», вважав за доцільне написати до неї пролог для ідейно-художнього увиразнювання свого твору.

Смислове й синтаксичне значення кожної строфи аналізованої Лесиної поезії оптимальне. Усі останні рядки строф коротші за попередні. Вони – тристопні, начебто усічені, як певна недоговореність, натяк неказаних переживань ліричної героїні. Так вірш сповнюється розміреністю ритму, мелодійною послідовністю звуків, естетичною довершеністю. Інтонації поезії помірні, навіть стримані, хоч подеколи акцентно текст вимагає урочистості для відтворення замислу письменниці.

Ідейно сповнений зміст поезії формально представлений п'ятьма катренами хореїчної будови, а точніше чотирьохстопним хореєм, що відповідно (тобто — структурно правильно) доповнений пірихієм. Така доволі традиційна в українській ліриці строфічна будова вірша здається, а швидше виступає, майже бездоганною, практично сакраментальною і в хрестоматійній виразності поезії Лесі Українки.

Плинна розповідь поступово кристалізує філософський зміст ліричного опису. Наявні супротивні філософські символи світла й тьми мисляться тут як вже традиційні в художній образності Лесі Українки, наскрізні для всього ліричного циклу.

Центральний філософсько-естетичний образ вірша – блискавиця – алегоричний; це – уособлення ідеї боріння та перемоги як провидіння національно-суспільних змін. Він плавно переростає у загально відому ідею поезії як виду мистецтва – «горіння» митця як вияв діяльного буття, як заклик до активності у боротьбі заради перетворення світу. У художньому зображенні ця блискавиця – з «бистрими очима», вона проникає у морську стихію «срібними мечами». Така висока метафоричність увиразнює підтекст твору, кристалізує у поетичних рядках його головну думку – «прозріння» людства (у широкому гуманістичному потрактуванні ідейності поезії як смислотворчої функції мистецтва) й необхідність зрушень на батьківщині (як соціально-етнічний або суспільно-національний аспекти творчості поетеси).

Зрозуміло, що такі ідейні аспекти вірша Лесі Українки «За горою блискавиці...» адекватні суспільній концепції української літератури загалом. Як бачимо, тип романтичного мислення поетеси не суперечить художній правді та не зраджує життєвої правди. Публіцистичний пафос і героїчна «полум'яність» аналізованого твору відповідають загальному піднесеному настрою ліричного циклу «Хвиля» і кристалізують його неоромантичний лад.

Розглянута нами поезія – безперечно не просто художньо довершене, високо мистецьке зображення невідкладного моря, що подано символічно й так само символічно сприймається реципієнтом. Це – звісно не тільки ліричний опис кримської натури, з невідлучними від неї бурями й штормами, а передусім – філософське переосмислення побаченої чи уявної картини природної стихії, алузії тривожного стану небайдужої душі, життєствердної настроєності деміурга, його непогамовної енергії, відображення унікальних миттєвостей його духовного буття, зрештою цікавий образний світ поетового «я».

Як бачимо, цей програмовий, хрестоматійний вірш розкриває магістральну ідею не лише ліричного циклу «Хвиля», а й інтегрує в собі філософські ідеї неоромантизму, екстраполюючи їх на майбутнє української держави, народу.

Література:

1. Іваненко В.Г. Крим у житті й творчості Лесі Українки / В.Г.Іваненко // Кримські спогади: Вірші, поеми, проза, листи / Леся Українка. – Сімферополь: Таврія, 1986. – 304 с.
2. Костенко А.І. Леся Українка: Художньо-документальна біографія / Костенко А.І. – К.: Дніпро, 1985. – 393 с.
3. Павличко С. Теорія літератури / Соломія Павличко. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 679 с.
4. Українка Леся. Кримські спогади: Вірші, поеми, проза, листи / Леся Українка. – Сімферополь: Таврія, 1986. – 304 с.